

Examensarbete inom Landskapsingenjörsprogrammet. 2006:5
ISSN 1651-8160

Askgravlund – ett nytt gravskick

Carin Johnsson

Institutionen för landskaps- och trädgårdsteknik
Box 66
230 53 ALNARP

Förord

Detta examensarbete är skrivet inom Landskapsingenjörsprogrammet. Ämnesområdet är landskapsplanering och det har utförts vid institutionen för landskaps- och trädgårdsteknik på lantbruksuniversitetet SLU i Alnarp. Arbetet är skrivet på B-nivå och omfattar 10 poäng.

Jag vill tacka min handledare Ann-Britt Sörensen, Movium, SLU, som inspirerat och hjälpt mig under arbetets gång. Tack också till exjobbskoordinator Angelika Blom, vid landskaps- och trädgårdsteknik, som varit till stor hjälp och gett mig råd och tips kring strukturen på arbetet. Jag vill även tacka Fredrik Westerlund, Thomas Thysell och Benkt Cederlöw i Västra Bjäre Pastorat som hjälpt mig på många sätt.

Alla bilder är tagna av författaren om inget annat anges. Bilden på framsidan är tagen på Torekovs kyrkogård.

Alnarp, mars 2006

Carin Johnsson

Sammanfattning

Enligt begravningslagens andra kapitel har varje församling en skyldighet att se till att det finns begravningsplatser med lämpligt antal gravplatser och att de allmänna typerna av gravanläggningar finns till förfogande. I lagen står det vidare att församlingen också bör följa förändringar inom begravningsväsendet och notera de behov och önskemål som kan uppkomma. Just nu växer ett behov av ett nytt gravskick som inte är begränsat av en absolut anonymitet. Man kan säga att det utgår ifrån definitionen för minneslund men att man därtill önskar att få delta vid gravsättningen och att få sätta upp en namnskylt i anslutning till området. Följden blev en blandform av minneslund och gravplats vilket leder till ett mera personligt gravskick än ursprunget minneslund. Askgravlund börjar sakta men säkert bli ett känt begrepp inom begravningsväsendet. I många församlingar runt om i landet finns behovet och flera efterfrågar detta nya gravskick.

Jag har besökt och gjort intervjuer på tre olika kyrkogårdar som nyligen anlagt askgravlundar. Jag tog reda på hur de resonerat, deras tillvägagångssätt och om de är nöjda idag. Intervjuerna och litteraturstudien påvisar att det kan skilja sig mellan olika församlingar när det gäller villkoren som råder i askgravlundarna. Detta kan ge problem i landets anläggningar om det skiljer sig för mycket mellan de villkor som sätts upp. Därför har Svenska kyrkans församlingsförbund kommit ut med en beskrivning som kan användas när man upprättar föreskrifter för askgravlund. Likaså benämningen av det nya gravskicket varierar, vilket också leder till förvirring för att man inte kan skilja på begreppen. Det är därför viktigt att man har klara bestämmelser som skriftligen godkänts av gravrättsinnehavaren.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Bakgrund	1
Syfte och mål	2
Metod	2
Avgränsning	2
Definition enligt begravningsverksamheten 2005	3
Minneslund	3
Askgravlund	3
Behov av ytterligare gravskick	4
Tillgodose behovet av olika slags gravanläggningar	4
Alternativ till minneslund	4
Villkor för gravsättning i askgravlund	5
Problematiken kring namnet asklund	6
Lagstiftningen rörande begravningsplatserna	7
Riksantikvarieämbetet	7
Länsstyrelsen	7
Begravningslagen	8
Plan och bygglagen	8
Behöver man inviga en utvidgad begravningsplats?	9
Att tänka på före anläggning av ett nytt gravskick	10
Gestaltningens betydelse	12
Grundläggande förståelse av begravningsplatsen	13
Referensobjekt	14
Brågårp	14
Förslöv	16
Södra Sandby	18
Sammanfattning av de tre referensobjekten	20
Fallstudieobjektet Torekov	21
Diskussion	23
Slutsats	25
Referenser	26

Inledning

Bakgrund

Under mitt senaste sommarvikariat i Västra Bjäre Pastorat funderade jag på om jag skulle kunna tillämpa ett examensarbete i någon av de tre församlingar som jag arbetat i under de senaste somrarna. Torekovs kyrkoråd har funderingar på att anlägga en askgravlund på en oinvigd kyrktomt i anslutning till kyrkogården. Jag tyckte att det vore intressant att ta reda på hur man som förvaltning går till väga i detta läge. Askgravlund var ett nytt gravskick som man kunde höra talas om mer och mer och det kändes som en aktuell uppgift.

Inger Berglund, författare, har genomfört en studie om hur kyrkogårdens meditativa rum bör gestaltas och vilka faktorer som är viktiga ur arkitektoniska, sociala och kulturella perspektiv. 1994 gavs hennes bok ut och därefter startade också utvecklingen av nya gravskick på begravningsplatserna. Denna studie blev startskottet till att varianterna av askgravlund började anläggas. Församlingarna/förvaltningarna i landet fick ta emot önskemål om en mindre anonym plats, där man kan minnas den bortgångne med en namnskylt. Man vill veta var den avlidne begravs och få möjlighet att övervara gravsättningen. Dock önskade man samma möjlighet till smyckning med blommor och ljus, som det är i en minneslund. Den ansvarsfria skötseln var också efterfrågad. Resultatet av önskemålen blev en blandform av minneslund och gravplats som bör kallas askgravlund. Begravningslagen står i huvudsak för tre typer av gravskick; gravplats, minneslund och spridning av aska på annan plats än begravningsplats. Utvecklingen går framåt och troligtvis kan askgravlund bli ett eget gravskick i framtiden. Utan tvekan bör behovet och efterfrågan som finns uppmärksammas och tillgodoses. Askgravlund får ses som en form av minneslund och när efterfrågan nått en beaktansvärd omfattning är det församlingens skyldighet att anlägga den nya "lunden".

Askgravlunden är inte rättsligt definierat och det har lett till olika tolkningar av begreppet. Ämnet är i högsta grad en aktuell fråga inom begravningsväsendet och många har uppfattningar i ärendet. Diskussionerna har pågått en tid och försök görs på olika håll för att komma fram till en hållbar begreppsförklaring av det nya gravskicket. Av alla askgravlundar som redan finns anlagda i landet kan det vara besvärligt att dra slutsatser eftersom det ibland finns så stora skillnader dem emellan.

Vi har alltså en nuvarande situation där begreppet askgravlund tolkas olika i olika församlingar/förvaltningar, vilket kan leda till oklara rättslägen. Önskvärd situation är att det i största mån finns lika villkor för askgravlund oavsett vilken du kommer till och att det i framtiden blir rättsligt definierat.

Syfte och mål

Syftet med detta arbete är att reda ut begreppen kring askgravlund och ta reda på skillnader som finns mellan olika anläggningar. Jag vill också få fram de viktiga aspekterna kring gestaltningen och andra avseenden inför anläggningen. Avsikten är att underlätta för den församling/förvaltning som står i startgropen för anläggandet av en askgravlund. Med hjälp av ovanstående insikter kan jag redovisa råd och tips tillsammans med ett enkelt skissförslag till Torekov församling.

Frågeställningar

- Vad är en askgravlund
- Begreppsutredning kring askgravlund
- Vilka skillnader finns det mellan olika anläggningar
- Vilka viktiga aspekter kring gestaltningen och anläggandet finns det
- Vilken lagstiftningen måste man ta hänsyn till

Metod

Genom litteraturstudier och insamling av information via min handledare Ann-Britt Sörensen, har jag kunnat nå en ny nivå av förståelse kring problematiken runt det nya gravskicket askgravlund. Kurserna *förvaltning av kyrkogårdar* och *förvaltning av kyrkogårdens gröna kulturarv* har gett mig en större kännedom och insikt kring kyrkogårdar, samt att de varit bra källor för inspiration.

Jag har också använt mig av tre referensobjekt som jag intervjuat på plats. Förutom att dessa tre varit inspirationskällor, har de också visat på både bra och mindre bra saker. Den första är Brågarps kyrkogård som tillhör Sankt Staffans församling i Staffanstorps kommun. Den andra kyrkogården är Förslöv i Båstad kommun och det sista referensobjektet är Södra Sandby i Lunds kommun. De kyrkogårdar som jag valt att titta på är alla relativt små förvaltningar i Skåne, för att det skulle bli jämförbart med Torekovs format. Referensobjekten har sammanställts och användes inför fallstudien på Torekovs kyrkogård. Råd och anvisningar från deras församlingar kan nyttjas till fördel för Torekov men kanske även för andra berörda som kommer i kontakt med detta dokument.

Jag har tagit kontakt med församlingsförbundet för att få deras syn på gravskicket askgravlund och jag har tagit kontakt med Lunds stiftsantikvarie angående tillstånd.

Eftersom kyrkogårdarna har olika utgångspunkter gick det inte att ställa exakt likadana frågor på alla tre platserna. Intervjuerna blev därför spontana och frågorna har anpassats därefter.

Avgränsning

Torekovs kyrkoråd gav mig erbjudandet att jag kunde göra ett förslag på hela kyrktomten som ligger utanför gärdesgården, dvs. området där den nya anläggningen ska få rum inom. Tanken med denna utvecklade del av kyrkogården är att det så småningom även skulle kunna rymma andra gravskick tillsammans med fackindelningar innehållande jord, kompost, singel mm. Idag finns här en gammal fruktlund med knotiga äppel- och päronträd. Min avgränsning blir att endast göra ett skissförslag på den del av fruktunden som ska innefatta den nya gravanläggningen.

Jag gör ingen fördjupning angående växtmaterialet jag valt på skissen. Redovisningen av arbetet genomförs i Alnarpsgården den 15 mars 2006.

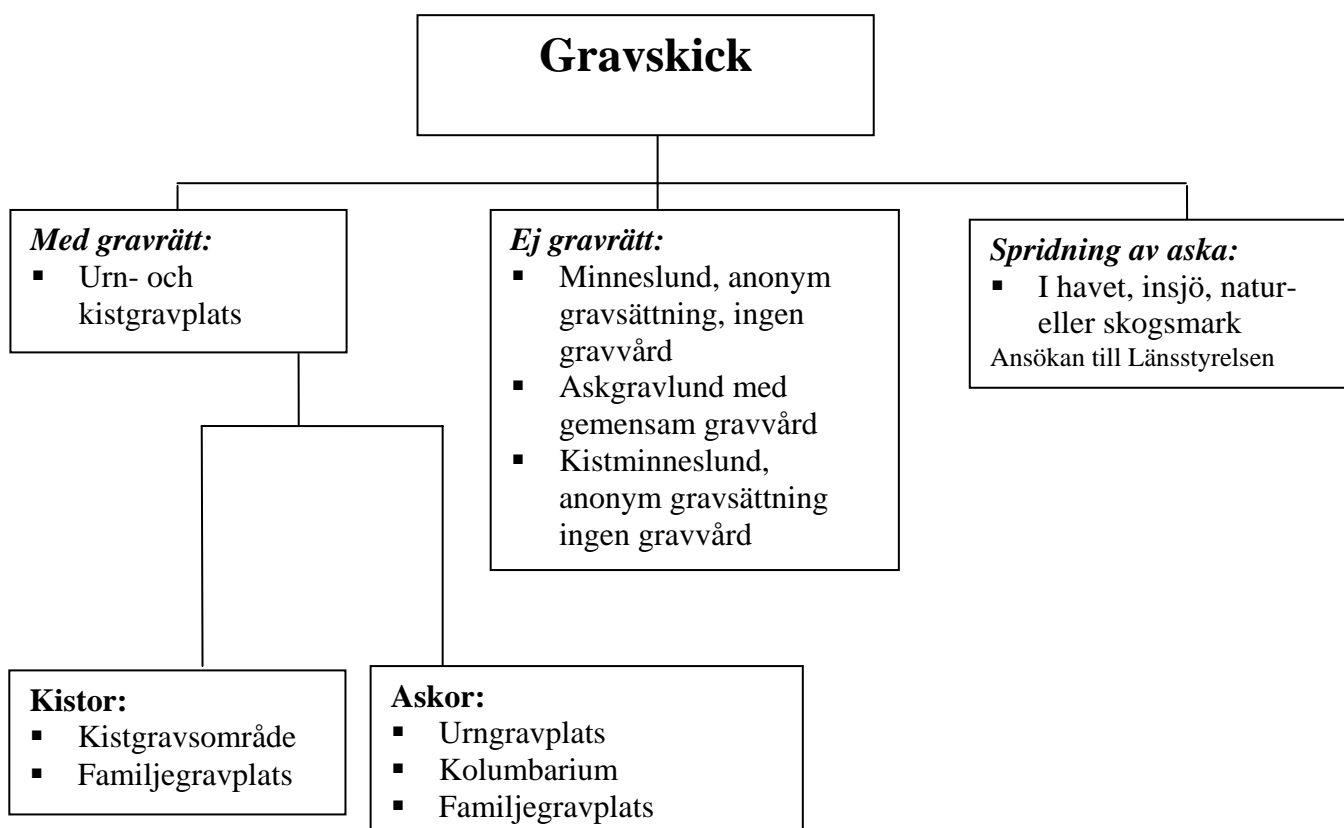
Definition enligt begravningsverksamheten 2005

Minneslund

Gemensamt område för nedgrävning eller utströende av askor. Anonym gravsättning, ingen plats för namn, gemensam smyckningsplats. Minneslund som helhet kan betraktas som en gravplats där upplåtaren har samma skyldigheter som en gravrättsinnehavare.¹ (Se figur 1)

Askgravlund

Ej rättsligt definierat begrepp. Lokala avvikelser kan förekomma. Gemensamt gravområde för nedgrävning av askor. Gemensam plats för namn och smyckning. Anhöriga kan vara med vid gravsättningen, makar ligger inte tillsammans. Ej gravrätt. Skötselansvaret ligger på kyrkogårdsförvaltningen.² (Se figur 1)

Figur 1. Gravskick uppdelade utifrån gravrätt eller ej gravrätt, samt spridning av aska.³

¹ Andersson, Jan-Olof, et al., 2005, sid. 6.

² Ibid.

³ Andersson, Jan-Olof, et al., 2005, sid. 1.

Behov av ytterligare gravskick

Tillgodose behovet av olika slags gravanläggningar

Enligt begravningslagens andra kapitel har varje församling en skyldighet att se till att det finns begravningsplatser med lämpligt antal gravplatser och andra allmänna typer av gravanläggningar. För kyrkorådet betyder det också att följa förändringar i gravskicket, uppmärksamma olika trossamfunds behov och önskemål angående gravplatser. Den lagliga skyldigheten träder först i kraft när efterfrågan uppnått en betydande omfattning. Församlingen bör följa utvecklingen inom begravningsväsendet och observera eventuella nya behov och önskemål.⁴

Alternativ till minneslund

På senare tid har ett behov av alternativ till en ny typ av minneslund blivit allt starkare. Man önskar en form som utgår från minneslundens ansvarsfrihet men som däremot inte kräver en total anonymitet. De närstående vill veta var och när gravsättningen sker och kanske få närvara vid den. Ett annat starkt önskemål är att få en namnskylt uppsatt intill gravanläggningen. Ibland kan dessa önskemål synas på det sättet att man kan hitta blommor och ljus m.m. utplacerade på minneslundens gräsyta. De anhöriga tror sig veta var gravsättningen skett och bryter därmed mot villkoren som gäller. Detta signalerar om att de egentligen borde ha valt en gravplats istället för en plats i minneslund. Kanske valdes minneslund i brist på ett i högre grad passande alternativ. Nu väljer allt fler församlingar att anlägga den nya ”blandformen” mellan minneslund och gravplats; askgravlund. Behovet växer och det kan vi inte förbigå. I väntan på förordning i Begravningslagen, anser Bengt Erman att villkoren för minneslundan får anses gälla för askgravlundan.⁵

Många av dem som är osäkra på om de verkligen bör välja minneslund tvekar inför kravet på anonymitet, att inte gravsättningsplatsen är känd och att inte kunna ha gravanordningar så som de önskar. Man vill ha en personlig plats att gå till. Att valet ändå faller på minneslund beror främst på att de efterlevande slipper skötseln av en gravplats. Dock kan skötseln av en grav vara betydelsefull för att bearbeta sorgen. I minneslundan blir besöken passiva och handlingar som t ex att lägga en krans eller sätta upp en privat lykta blir omöjlig. Besöket blir koncentrerat på att minnas den bortgångne utan att det finns någon skötselförpliktelse. Det är viktigt att skapa ett alternativ som täcker dessa behov för att inte den ursprungliga formen av minneslund ska gå förlorad. Människor önskar trots allt detta gravskick fortfarande.⁶

⁴ Erman, Bengt, 2001, sid.18.

⁵ Erman, Bengt, 2001, sid. 19-21.

⁶ Wall, Bruno, 2001, sid. 25-27.

Villkor för gravsättning i askgravlund

Alla som valt askgravlund ska ingå samma för församlingen/förvaltningen gällande avtal, vilket gärna bör vara detsamma i hela landet. Det måste finnas en överenskommelse om vilka regler som gäller. Detta menar Svenska kyrkans församlingförbund som har satt samman villkor som kan fungera som rättesnöre när man vill ta fram föreskrifter för askgravlund.⁷

Följande text nedan är hämtad på församlingsförbundets hemsida på Internet.⁸

Asklund, Askgravlund och Askgravplatser

Asklund, askgravlund och askgravplatser är nya typer av gravar som inte är definierade i begravningslagen men likväl tillkommer nya sådana anläggningar varje år. Eftersom den här typen av gravar inte är rättsligt definierade är det extra viktigt att huvudmannen upprättar särskild information om de regler som skall tillämpas i de enskilda fallen. Innan huvudmannen anlägger någon av dessa nya typer av gravar bör huvudmannen ha tillgodosett behovet av minneslund.

Asklunden eller askgravlund har utvecklats från minneslund. Det är ett gravskick av kollektiv karaktär där gravsättning sker utan upplåtelse av gravrätt. Vid gravsättningen görs notering i gravboken på samma sätt som vid gravsättning i minneslund. Askan grävs ner utan hölje eller med hölje av lätt förgängligt material. Enskilda gravvårdar får inte förekomma. Huvudmannen svarar för skötseln av askgravlund och för all plantering inom denna. Besökare får medverka till utsmyckning med snittblommor och ljus på plats som huvudmannen anvisar. Huvudmannen svarar för en gemensam plats/anläggning där namnen på de gravsatta kan anges. Uppsättning och utformning av namnbrickorna ordnas av förvaltningen mot avgift som betalas av dödsboet/anhöriga. Askgravlund ger minneslundens frihet från skötselansvar utan dess krav på anonymitet. Innan gravsättning sker i askgravlund bör den som ordnar med begravnings skriva på ett medgivande om att askan/urnan skall gravsättas i askgravlund. Beskrivningen här ovan kan användas när man upprättar föreskrifter för askgravlund.⁹

Kommentar: Det har visat sig mycket viktigt att i avtal om gravplats i askgravlund som tecknas, klart framgår vad som gäller beträffande smyckning, skötsel och upprättande av gravanordning. Det är viktigt att den som tecknar ett sådant avtal skriftligen får godkänna vad som gäller för graven.¹⁰

⁷ de Fine Licht, Karin, telefonintervju, december 2005.

⁸ Församlingsförbundet, december 2005.

⁹ Församlingsförbundet, december 2005.

¹⁰ Sörensen, Ann-Britt, mail, 2006-03-03.

Problematiken kring namnet asklund

Det finns flera orsaker till att man bör kalla det aktuella gravskicket för askgravlund och inte asklund. Orden asklund och minneslund är väldigt lika och därför är det lätt att tro att de även är lika funktionsmässigt. För att inga missförstånd ska uppstå tvingas man att göra namnen mindre lika. Begreppen måste helt enkelt skiljas åt för att man bättre ska förstå att de inte har samma funktion. Andra orsaker är att många människor i Sverige heter i efternamn Asklund och vill inte bli förknippade med ett gravskick. En annan orsak är att namnet inte ska förväxlas med en lund av trädslaget ask, Fraxinus. Därtill kommer att askgravlund till viss del är en kombination av minneslund och gravplats avsedd för askor. (Notera lund, grav och ask.)¹¹

¹¹ Sörensen, Ann-Britt, föreläsning, 2005-11-14.

Lagstiftningen rörande begravningsplatserna

Följande lagstiftning påverkar begravningsplatserna:

- Begravningslagen
- Kulturminneslagen
- Plan- och bygglagen
- Miljöbalken
- Övrig lagstiftning

Förändringar har gjorts i förhållande till vad som tidigare sagts i regelverken. Nu ska statens kontroll begränsas till det som har ett kulturhistoriskt värde. Staten behöver inte längre ha tillsynen över nyare kyrkor och begravningsplatser. Om uppförande eller anläggning av begravningsplats, kyrka eller kyrkotomt skett före år 1939, ska staten även i fortsättningen granska dessa intressen. Men även allt som anlagts eller uppförts senare, om riksantikvarieämbetet beslutar det. Statens tillsyn ska förutom de kulturhistoriska värdena också se till de konstnärliga värdena.

Den allmänna prövningen utförs av byggnadsnämnderna i samband med bygglovsprövningen enligt plan och bygglagen. Om det är en bygglovspliktig handling måste man skaffa både statligt tillstånd av länsstyrelsen samt kommunalt.

Riksantikvarieämbetet

De har följande uppgifter;

- tillsyn av kyrkobyggnader och kyrkliga inventarier,
- pröva ansökningar om tillstånd att göra förändringar, restaureringar, underhålls- och konserveringsarbeten.

(Vad som berör kyrkliga inventarier är att det endast gäller på begravningsplats och att det är ett strikt urval av anordningar som får kallas kyrkliga inventarier. Dessutom gäller att det i samband med tillstånd får ställas rimliga villkor för utförande och dokumentation.)

Länsstyrelsen

Tillstånd krävs vid följande;

- för att utvidga eller på annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen
- för att där uppföra ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast egendom.

Länsstyrelsen prövar enbart då den aktuella begravningsplatsen anlagts före 1939. (Enligt kulturminneslagen kap 4, § 13.) Här prövas ärenden som rör kulturhistoriska frågor och frågor i övrigt som påtagligt inverkar på den kulturhistoriska miljön. Praktiska och tekniska frågor ingår dock inte i Länsstyrelsens prövning om det inte får konsekvenser för de kulturhistoriska värdena. Däremot ska ärenden som berör bygglovsprövning eller som utan Länsstyrelsens inverkan avgöras av pastoraten själva.

De kyrkliga aspekterna på begravningsplatsens utformning och konstnärliga utsmyckning bevakas av domkapitlet. Länsstyrelsen bedömer om ärendet bör tas upp i domkapitlet.

Vad menas med väsentlig ändring?

Alla begravningsplatser som rör kulturminneslagen och som påverkar den historiska miljön bör klassificeras som väsentlig ändring och skall prövas.

- Borttagande eller genomgripande ändring av hägnad,
- Ändring av material eller färgsättning på anordning inom begravningsplatsen,
- Ändring av inredning och konstnärlig utsmyckning i ceremonarium samt konstnärlig utsmyckning utomhus med undantag för sådana betydelselösa ändringar som endast avser att tillgodose vissa praktiska behov,
- Ändring av vegetationens arkitektoniska och rumsskapande karaktär,
- Större ändringar av gravkvarter och vägsystem inom gravplatsen,
- Åtgärder som i sig själva inte är väsentliga men som får betydelse för anläggningens helhetsverkan om de upprepas såsom borttagande av gravramar, staket och dylikt kring gravplatser,
- Ändrad vägbelysning, anläggande eller ändring av elektrisk belysning.¹²

Begravningslagen

”2 kap 2 § Församling som är huvudman bör samråda med och informera företrädare för dem inom förvaltningsområdet som inte tillhör något kristet trossamfund i frågor som rör förvaltningen av de särskilda gravplatserna. Vid anläggning, utvidgning eller väsentlig ändring av en allmän begravningsplats skall församlingen samråda med företrädare för andra trossamfund och övriga berörda parter.”¹³

Plan och bygglagen

Bygglov behövs enligt 8 kap 2 § punkterna 9 och 10 i plan- och bygglagen för att:

- Anordna begravningsplats
- Väsentligt ändra begravningsplats

För att utgöra en väsentlig ändring bör åtgärden ändra förutsättningarna för den nuvarande anläggningen i viktiga avseenden. En väsentlig ändring kan vara att man samlat utför flera var för sig bygglovsfria åtgärder. Till detta kan också räknas större ändringar av t ex trädvegetation, huvudvägsystem, hägnader och entréer. Andra mindre åtgärder som ändrar gravkvarter, vägar, vegetation eller friytor mm ska inte behöva prövas om inte särskilda omständigheter motiverar detta.¹⁴

¹² Bucht, Eivor, et al., 1992, sid. 138-139.

¹³ Svenska Kyrkans Församlingsförbund, 2003, sid. 7.

¹⁴ Boverket, 1991, sid. 158.

Behöver man inviga en utvidgad begravningsplats?

Enligt kyrkoordningen kapitel om invigningshandlingar paragraf 4 skall en utvidgad begravningsplats invigas för dem som tillhör Svenska kyrkan. Däremot står det inget i begravningslagen angående detta ändamål. Jag ringde till församlingsförbundet för att ta reda på om man måste viga marken efter en utvidgning av en begravningsplats. I samtalet med förbundsjurist Karin de Fine Licht, specialiserad på kyrkogårdsfrågor, fick jag följande råd på vägen. När man anlägger en ny begravningsplats bör man vara restriktiv med att viga marken med tanke på andra trosuppfattningar. Eventuellt kan man kanske låta en del av marken vara oinvigd? Till saken hör att inte alla trosuppfattningar accepterar kremation och därför är platsen inte aktuell för dem. Dessutom kan andra trosuppfattningarna begära egna invigningar.¹⁵

Enligt begravningslagen får en begravningsplats, eller en utvidgning av en sådan, sitt rättsliga skydd i och med den första begravningen på platsen.¹⁶

¹⁵ de Fine Licht, Karin, telefonintervju, december 2005.

¹⁶ Sörensen, Ann-Britt, mail, 2006-03-03.

Att tänka på före anläggning av nytt gravskick

De traditionella gravskicken kan inte tillgodose de nya önskemålen från allmänheten. Då är det naturligt att söka nya lösningar som passar in på de nya förutsättningarna. Det är församlingens skyldighet att ge en större variation i utbudet av gravplatser. Idag finns i princip två upplåtelseformer; minneslund och gravplats med gravrätt. Men det är de sedvanliga gravarnas skötselkrav och minneslundens anonymitetskrav som gjort att nya lösningar behöver tas fram.

Gravrätt eller ej

Normalt upplåts det en gravrätt på alla enskilda gravplatser, vilket ger gravrättsinnehavaren rättigheter och skyldigheter enligt begravningslagen. Rättighet att få sätta upp gravanordning och att få upplåtelse tiden förlängd. Skyldighet har gravrättsinnehavaren att hålla gravplatsen i vårdat skick.

Platsen för gravsättningen känd

Detta är en viktig fråga för många och efterfrågan på denna typ av gravskick ökar. Troligen skulle fler kunna acceptera minneslundan om bara platsen för gravsättningen var känd. Nya former av gravplatser utvecklas där gravsättningsplatsen endast är känd för den enskilde.

Närvaro vid gravsättningen

När gravsättningen är känd finns ingen anledning till varför anhöriga inte skulle få delta vid gravsättningen. Sedan är det den enskilde som avgör om de vill delta eller ej. Grundtanken med anonymt gravskick som det är i en minneslund är att det inte ska vara känt var askan grävts ner och att platsen inte heller är registrerad i gravbok. Att man inte använder urna bör inte heller vara anledning till att de anhöriga inte får delta. Däremot är det viktigt att informera vad det innebär att gravsätta en aska utan urna, hur det praktiskt går till. I en askgravlund kan det, på en del ställen, bli möjligt för makar att få vila tillsammans vilket inte är tillåtet i minneslundan¹⁷.

Skötsel av gravplatsen

De traditionella gravplatserna kräver oftast en regelbunden skötsel men alternativ som behöver mer eller mindre skötsel skapas också. För även om man inte kan sköta gravplatsen kanske behovet finns att då och då besöka platsen där gravsättningen skedde.

Urnor eller enbart askor

De anhöriga bör få avgöra att gravsätta askan med eller utan urna i de nya formerna av gravskick. Denna valfrihet finns för vanliga gravplatser och ett förbud mot urna finns när det gäller minneslund.

¹⁷ Sörensen, Ann-Britt, mail, 2006-03-03.

Egen gravvård

I minneslund tillåts inte enskilda gravvårdar tillåtas. Alternativet kan ses i nya gravformer där församlingen ordnar en gemensam plats där namnen på de gravsatta kan anges. På detta vis minskar behovet av enskilda gravvårdar.

Smyckning och ordnande av gravplatsen

Så länge gravplatsen är upplåten med gravrätt är det enligt lagen den enskilde som bestämmer hur platsen skall utformas och smyckas. Bestämmelser bör dock göras för hur gravkvarter och gravplatser får anordnas och var/hur smyckning får ske för att områdets tänkta karaktär behålls. Det är däremot osäkert om detta håller i en rättslig prövning.¹⁸

¹⁸ Wall, Bruno, 2001, sid. 39-42.

Gestaltningens betydelse

Studien som Inger Berglund gjort inför sin bok *kyrkogårdens meditativa rum*, ligger som grund för detta avsnitt. År 1994 utkom boken och då började de nya företeelserna komma fram. Studien ledde till att variationer av diverse askgravlundar började efterfrågas.¹⁹

Utformningen av kyrkogårdens meditativa rum har stor betydelse. En tydlig avgränsning mot övriga delar av kyrkogården visade sig vara den viktigaste aspekten. Platsen bör ha rumskänsla, vilket i stor eller liten utsträckning kan upplevas som ett meditativt rum, ett skydd för insyn och påverkan utifrån. Besökaren kanske önskar att få vara i fred med sina tankar, känna sig trygg att släppa ut sin sorg och saknad. En väl planerad plats inger besökaren en känsla av trygghet och ro. Mjuka linjer kan verka läkande för det hårda och kantiga i sorgen.

Enkelhet och behärskning är kanske det svåraste målet att nå. Att inte överdriva med material och symboler för att man tror att kvalitén ligger i mängden och det exklusiva i materialvalet. En storskalighet kan få besökaren att känna sig liten. På många platser har man varit alltför ambitiös i sin eftersträvan att skapa en stilla och stämningsfull plats. Vatten, konstverk, minnessten och blomsterarrangemang konkurrerar om uppmärksamheten. Det får helst inte finnas mer än en centralpunkt i lunden. Flera centrerade symboler kan ge ett rörigt intryck för besökaren och det kan bli svårt att inrikta och samla tankarna. En balans mellan naturens förutsättningar och det som människan kan skapa. Platsen får inte överarbetas. För många växtslag och många olika material kan ge oro och se för pråligt ut. Formspråket får heller inte vara för parkliknande, speciellt om man inte har utsikt mot kyrkan. Visuell kontakt med kyrkogården och kyrkan sett från lunden, hjälper den anhöriga att hitta den andliga dimensionen. Även hur man närmar sig askgravlunden kan ha betydelse. Det kan vara positivt att passera kyrkan och övrig kyrkogård innan man kommer fram. Denna promenad ger besökaren tid att mentalt förbereda sig inför besöket.

Naturliga ljud från vatten, vind och fåglar ger en mediativ stämning, medan trafikbuller kan upplevas som störande. Ett kraftigt trafikbuller kan göra att lunden aldrig blir väl fungerande.

Trygghet är en viktig aspekt för gestaltningen. Det kan ligga i topografin eller i vegetationen och ges till exempel när bänkarna står med ryggen mot en häck. Trygghet kan också vara den naturtyp som präglar det landskap som man växt upp i. Att man känner sig hemma. Att solen och ljuset kan ta sig in på platsen ger också en form av trygghet och hopp. Om man tvärtom känner obehag och sorg inför mötet kan en skuggig och "kall" plats förstärka den känslan.

De flesta av de undersökta minneslundarna består av gräs och gångarna av grus eller sten. Om sedan grusgången kantas av gatsten stärks formerna och anläggningen ger ett mera bearbetat intryck. Däremot får inte de hårdgjorda ytorna dominera.

Placeringen av blommorna kan vara ett dilemma. Att ge dem en alltför central placering har inte varit en så lyckad lösning. Olikheter i buketterna och för stor mängd blommor gör dem inte till en estetisk tillgång. Därför är den bästa lösningen att blomsterplatsen hålls vid sidan om centrum. De enklaste lösningarna med blomsterhållare har visat sig vara de bästa.

Inger Berglund säger i sin bok att studierna som gjorts har varit koncentrerade på begravningsformen minneslund och närbesläktade former. Men merparten av slutsatserna gäller dock för alla typer av begravningsformer.²⁰

¹⁹ Sörensen, Ann-Britt, muntligen, november 2005.

²⁰ Berglund, Inger, 1994.

Grundläggande förståelse av begravningsplatsen

Inför planeringen och den fortsatta skötseln av begravningsplatsen har några punkter författats som visar på ett lämpligt betraktelsesätt. Dessa grundläggande punkter har tagits fram av byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna och riksantikvarieämbetet. Det är viktigt att förvaltningen begrundar detta.

- *Genuina kulturmiljöers karaktär får inte förstöras under inverkan av tillfälliga behov och önskemål.*
- *Ändring eller utvidgning av äldre begravningsplatser måste ske med stor aktsamhet gentemot befintliga miljövärden.*
- *En avvaktande hållning bör intas till oprövade förändringar i begravningsväsendet.*
- *Stor hänsyn skall tas till lokala traditioner i fråga om seder och bruk, växtlighet, material i byggnader och gravvårdar m.m.*
- *Hög funktionell och estetisk kvalitet skall krävas vid planering och utförande av såväl helhetsmiljö som närmiljö.²¹*

En förutsättning för att detta ska kunna ske är att församlingen/pastoraten måste vara väl insatta i sitt förvaltningsområdes historia och dess kulturvärden. För att få en god överblick på detta krävs ofta en inventering som ger stöd för vad som är skyddsvärt i anläggningen.²²

²¹ Boverket, 1991, sid. 39-40.

²² Boverket, 1991, sid. 54-55.

Referensobjekten

Jag har valt att titta närmre på 3 olika kyrkogårdar som nyligen anlagt askgravlundar. I denna studie har jag förhört mig om varför man valt att anlägga askgravlund, vad man bör tänka på och om de är nöjda idag. Intervjun har varit ostrukturerad på så vis att frågorna anpassats individuellt vid varje besök.

Syftet är att få fram en bra grund att stå på när man funderar på att anlägga en askgravlund. Jag har medvetet valt referensföremål som storleksmässigt är mindre landsorts kyrkogårdar. Intentionen är att mitt arbete till sist ska leda fram till ett lämpligt underlag för en askgravlund åt Torekovs kyrkogård, som också är av det mindre formatet.

Brågarp

Asklunden på Brågarps kyrkogård, St:Staffans församling, Staffanstorps kommun.
Intervju med Jonas Kristiansson, kyrkogårdschef, 2005-11-30.

I Brågarp börjar historien med att en fastighetstomt intill kyrkan blev till salu och när ägaren gärna ville sälja till kyrkan och de i sin tur var intresserade av att utöka sin relativt lilla kyrkogård blev köpet ett faktum. Under de första åren hyrdes huset av en person som arbetade inom kyrkan. Efter kyrkovalet kom önskemål från pensionärsföreningen att det inom tätorten borde anläggas en minneslund, då det var besvärligt att ta sig till Nevishögs kyrkogård där det både finns askgravlund och minneslund. Alltså fanns det i Brågarp, både ett behov av utökad begravningsplats och en förfrågan av ett nytt gravskick på denna kyrkogård.

Bakom kyrkans tomt går järnvägen och eftersom banverket ägde själva banvallen, var det aktuella området därför uppdelat i två bitar. Kyrkogårdsarkitekt Monica Sandberg från Landskapsgruppen kontaktades för gestaltningen. Ett enda krav fanns från förvaltningen, att det skulle finnas med ett rinnande vatten. Monica la fram två förslag, en som endast var ritad på fastighetstomten och ett som inkluderade banvallen. Kyrkorådet gick igenom förslagen och fastnade för planen som innefattade banvallen. Därför köptes även detta område och man kunde börja projektera för minneslunden. Länsstyrelsen gick in och talade om att man inte borde kalla platsen för minneslund om den inte är strikt anonym. Därför fick platsen kallas asklund. Ett misstag kanske att inte säga askgravlund direkt, då det nu, enligt Jonas inte går att byta namn fler gånger.

I augusti 2005 invigdes asklunden och idag har det hittills gravsatts 15 st askor. För gravsättningen gäller samma som i en minneslund, att man som anhörig inte får närvara. Fredningstiden är 25 år och lika länge sitter skyltarna kvar. I dagsläget kan det troligtvis inte bli någon förlängning då skyltarna i Brågarps exempel rymmer alla namn på gravsatta under ett år. Det innebär också att det som längst kan ta ett år innan namnet på den man förlorat kommer upp. Funderingar finns på om man i väntan på skylt kan använda sig av tillfälliga skyltar. De gjutna bronsplattorna fästes på granitstenar som står uppsatta runt det gemensamma gravsättningsområdet. (*se bild 1*) Att ha med namnen är självklart ett individuellt val och kostar en mindre summa pengar som fastställts av församlingen. I Brågarps askgravlund gäller för övrigt att ingen gravrätt ges och att makar inte kan reservera plats intill varandra. Snittblommor, kransar och ljus får sättas framför varje granitsten. Idag finns ingen speciell ljushållare men inför kommande tider kring allhelgona-helgen kommer det att behövas och arkitekten har fått uppdrag att titta närmare på detta. Gången runt gravsättningsytan är lagd med gatsten och det finns bänkar uppsatta längs kanterna.

Lunden är belägen intill en villaområdes väg och har både företagshus och en bostadsvilla som närmsta grannar. Före projektstarten var Jonas och kyrkoherden runt hos grannarna och

informerade, vilket bara gav positiv respons. Men under byggtiden när marken höjdes i jämförelse med villatomten blev det lite uppror i grannskapet. Häckar fungerar i dessa fall ofta som problemlösare och en ligusterhäck är planterad och ska växa upp till 1,80 m. Men som med alla nyplanteringar tar det några säsonger innan slutmålet nås. I övrigt är platsen väldigt öppen. Det är dock ett medvetet val att behålla öppenheten säger Jonas. Man vill minimera risken för att det kan bli en samlingsplats och det krävs en ljus plats för att man ska känna sig trygg.

På frågan om någonting varit negativt med anläggningen så svarar Jonas de besvärliga ogräs som kommit upp i planteringen. ”Det är klart att det blir lite jobb innan plantorna växt samman, trots att vi planterat väldigt tätt och att vi fört på helt ny ogräsfri jord från Hasselfors.” Den besvärliga växten parkslide har orsakat problem för förvaltningen. Växtens aggressiva växtsätt med rotutlöpare gör den svår att utrota. Ett annat problem som Jonas tog upp var de stora granitstenarna som förvaltningen trodde att de kunde ha i lager och sätta upp efter hand som det behövdes. Men de är alldeles för tunga och alla stenarna fick sättas upp direkt. Sedan fortsätter han att tala om att så mycket varit positivt, inte minst intresset som är stort. På invigningen kom det mer folk än de hade trott, trots att de inte annonserat någonting om det. Även människor från andra församlingar visar intresse och vill få en sista viloplats här i Brågarp. En viktig aspekt som man bör tänka på enligt Jonas är läget, själva placeringen av lunden. ”Att det finns någonting att se på eller se mot. Här är ingen vacker vy mer än utsikten mot den fina, lilla kyrkan och kyrkogården, därför önskade vi ett vattenspel som kunde fånga blicken.” (Se bild 2)

Jonas jobbar på informationspärmar som ska innehålla alla former av gravskick som finns att tillgå inom St. Staffans församling. Dessa ska delas ut till alla begravningsbyråer som brukar anlitas. Med detta initiativ bör upplysningen komma ut bättre till de anhöriga. Jonas hade helst av allt velat att de anhöriga kom ut till de olika platserna innan de väljer, men så fungerar det tyvärr oftast inte.

Bild 1. Granitsten med plats för tre stora skyltar 2005-11-30. Bild 2. Brågarps askgravlund, 2005-11-30.

Förslöv

Asklunden på Förslövs kyrkogård, Förslöv – Grevie församling, Båstad kommun.
Intervju med Jan Dellermark, kyrkogårdsvaktmästare, 2005-12-02.

Under några år fanns det påtryckningar från en politiker i kyrkorådet som höll fram det positiva med askgravlund. Även till vaktmästarna Jan och Sara kunde det komma fram önskningar om att det borde finnas namnskyltar i minneslund. Jan säger att de anhöriga ofta önskar gravplatser som är mindre anonyma och de äldre pratar om att det viktigaste är att graven inte blir en börda för deras barn.

Trots att det varken fanns någon speciellt stor förfrågan eller behov från förvaltningen, började det göras upp planer på en askgravlund. Sara stod för utformningen och Jan skaffade upplysningar om stenbeläggningen. De lämnade regelbundet in utkast till kyrkorådet som fick säga sitt i ärendet. I februari 2005 stod förslaget klart och allt gick fortlöpande fram till augusti samma år då invigningen gjordes. Lunden (*se bild 3*) har blivit väl mottagen av besökare och förvaltningen är själva nöjda med resultatet. Alla reaktioner har varit mycket positiva. Jan tillägger också att om askgravlunden som gravskick blivit påkommet först hade man nog aldrig haft behov av minneslund.

Bestämmelserna i Förslöv är att ingen gravrätt utfärdas. Gemensam smyckningsplats finns för ljus och blommor. Makar kan få dela grav på det sättet att man gräver dubbelt djup. Anhöriga får vara med vid gravsättningen och en av de anhöriga noteras som kontaktman och kontaktas när 25 år har förflutit. Då finns det chans att förlänga precis som på en vanlig grav, i ytterligare 25 år. Till varje avliden finns en skylt med namn, födelse- och dödsår. Make/maka kan få sitt namn ingraverat på samma skylt. Idag finns det förberett 200 skyltar och gravplatser i askgravlunden men som sagt kan varje yta rymma dubbelt. Den interna benämningen på anläggningen är asklund.

Det viktigaste att tänka på inför anläggandet tycker Jan är att göra platsen lättskött, att ha tillräckligt stor plats och att ha klara och bra bestämmelser som alla får rätta sig efter. Det ska inte bli några missförstånd med var man får lägga blommor och sätta ljus. För tillfället har de godkänt att lägga kransar på markerat ställe i stenläggningen men det kan bli problem när anhöriga till 200 gravsatta vill lägga krans. T ex kan det bli trångt runt tiden för Allhelgona-helgen.

Jan tycker inte att det finns några störningar på platsen mer än eventuellt trafiken. Här kring platsen i Förslöv kan trafiken vara ganska tät, men under sommaren döljer buskagen den. Vintertid, när man kan se in i askgravlunden, har platsen och granitpelarna upplevts som intressanta. Bilar har stannat och intresserat sig för vad det är för vackert konstverk på kyrkogården! (*Se bild 4*)

I Förslöv har man inte använt någon form av vattenspel och det kan man kanske tycka är konstigt. Men här resonerade Jan och Sara att de redan hade vatten vid flera ställen på kyrkogården, både i ett vattenspel och i den naturliga bäcken. De tyckte att det kunde bli för mycket att lägga in vatten i askgravlunden också.

Bild 3. Askgravlunden i Förslöv, 2005-08-25.

Bild 4. Plats för bronsplattor, 2005-12-02.

Södra Sandby

Askunden på Södra Sandby kyrkogård, Södra Sandby församling, Lunds kommun.
Intervju med Cristina "Kicky" Anderberg, kyrkogårdsföreståndare, 2005-12-01.

Kicky kommer ofta i kontakt med människor på kyrkogården och då är det naturligt att samtalet också handlar om gravplatser, gravskick, gestaltning osv. Ofta har de bortgångna haft en önskan om att få en plats i minneslundan för att inte vara till last för sina efterlevande med skötsel och kostnader. Däremot vill de efterlevande inte ha en helt anonym plats att gå till, som det blir i en minneslund. Det är många gånger kostnaden som tillsist avgjort att man valt minneslund, det är för dyra skötselkostnader med en kist- eller urngrav. "Nu är dags att erbjuda ett nytt gravskick", även om Kicky också tror att det också är en generationsfråga.

När Kicky fick tjänsten som kyrkogårdsföreståndare valde hon att gå kursen förvaltning av kyrkogårdar på Alnarp. Där kom hon i kontakt med detta nya gravskick och ville föreslå ett alternativ som kunde passa för Södra Sandby. Under ett år åkte Kicky ut till olika platser som hon tyckte var intressanta och pratade med personalen som var i kontakt med besökarna. På detta sätt kunde hon ta reda på hur förvaltningarna resonerade, hur de gick till väga, vad som var viktigt för dem osv. Kickys förberedelsestid blev ett år innan kyrkonämnden tog ett beslut om att det skulle anläggas en askgravlund och så småningom även ett askgravkvarter.

Kicky, som är landskapsingenjör, har själv projekterat och tillsammans med sin personal även anlagt askgravlundan. Hon har utgått från minneslundans koncept men bytt ut det som var för anonymt. I övrig utformning så har man valt teakbänkar och enkla betongkrukor till de uppstammade småväxta träden. Som Kicky säger, "Det ska vara sparsmakat, småskaligt och ge en intim känsla. Man tänder ljus, lyssnar och ser". Vattenarrangemang valdes medvetet bort eftersom naturmarken strax intill har ett naturligt vattenspel i form av en bäck, som tydligt hörs porlande ifrån området. "De sinnliga upplevelserna är viktiga." Gravsättningsområdet har en rektangulär form på 320 m² där det idag är halva ytan som används. (Se bild 5) Med tiden kommer även andra sidan att tas i bruk och då är det tänkt att man kan göra en spegelvänd kopia av utformningen som redan finns. Runt gravsättningsområdet finns det gångar av singel där underlaget är påkostat med en stenarmeringsmatta kallad Nidaplast. Det är handikappsvänligt och ger en stabil yta att gå och rulla på. "Det är en ny produkt som vi tror på och vi får se hur den kommer att fungera efter årens lopp."

På Södra Sandbys askgravlund har man möjlighet att närvara vid gravsättningen och det är tillåtet att lägga en handbukett vid det tillfället. I övrigt är det inte tillåtet att lägga dekorationer på gräsytan, då det inte heller är tillåtet att beträda gräset mer än av personalen. Gemensam smyckningsplats finns för buketter och ljus. Makar får plats intill varandra med hjälp av förvaltningens egna koordinatsystem. Ingen gravrätt utfärdas men skylten sitter som vanliga gravstenar i 25 år. Därefter är det inte bestämt ännu om det kan bli en förlängning. En evig förvaring av skylten är eventuell möjlig.

Kicky menar att det i askgravlundan inte finns några direkta störningar. Här råder en naturlig, fridfull känsla. Och det var en efterlängtd effekt som däremot saknas i den befintliga minneslundan. Där har många beklagat sig över att vägen och trafiken upplevs som störande när man besöker minneslundan, säger Kicky.

Alla reaktioner på askgravlunden har varit positiva, både från förvaltningen sida och från besökarna. Idag, så här tidigt efter anläggandet, kan det vara svårt att se annat än positiva saker. Men kanske kan det upplevas som orättvist när inte alla kan se respektive skylt från bänkplatsen. Alla fyra sidorna kan omöjligt ses från bänkarna men det är tänkt att man fyller två sidor på varje pelare i taget och sedan vända dem om. På varje sida rymms det 20 plattor.

Kicky är nöjd med resultatet men kommer att välja nya växter till planteringen som hon tycker skulle passa bättre. Hon har lagt upp en väldigt styrd skötselplan för att skydda platsen och dess fortlevnad.

Bild 5. Askgravlunden i Södra Sandby, 2005-12-01.

Sammanfattning av de tre referensobjekten

Det grundläggande på alla tre platserna har varit att det kommit fram önskemål om ett nytt gravskick. I Brågarp ville man ha en minneslund för att det endast fanns kist- och urngravar att välja mellan. I Förslöv och i Södra Sandby fanns redan minneslund men man hade önskemål om en annan form av denna. Vanliga synpunkter som kommer upp bland besökarna är att de äldre främst önskar minneslund för att deras barn inte ska få bekymmer med skötsel osv. Däremot vill många yngre inte välja minneslund för att den är för anonym. Flertalet vill ha en namnskylt på platsen.

I Brågarp ville man gärna få in en vattenanordning i askgravlunden eftersom det inte fanns vatten i någon form på deras kyrkogård. Men både Förslöv och Södra Sandby har naturliga vattendrag angränsande, plus ett annat vattenspel och ville därför inte ha mer av det på kyrkogården.

Utformningen av det som plattorna ska fästas på är ganska lika i Förslöv och i Södra Sandby, där man valt att använda pelare. Här sitter varje enskild platta för sig. I Brågarp används stående granitstenar, liknande gravstenar, där varje sten har plats för tre plattor. En platta för varje år med namnen på dem som gått bort under samma år.

I Södra Sandby är det inte tillåtet att beträda gräset i gravsättningsområdet. Undantag ges vid gravsättningen, när man också kan få lägga en handbukett. Övriga begravningsblommor läggs dock inte där.

Tabell 1. Likheter och skillnader i referensobjektens villkor för askgravlund.

	Brågarp	Förslöv	Södra Sandby
Gravrätt	Nej	Nej	Nej
Får närvara vid gravsättningen	Nej	Ja	Ja
Får lägga handbukett vid gravsättningen	Nej	Nej	Ja
Gemensam smyckningsplats	Ja	Ja	Ja
Makar kan få plats bredvid varann	Nej	Ja	Ja
Enskild/gemensam skylt	Gemensam	Enskild	Enskild
Skylt får sitta i 25 år	Ja	Ja	Ja
Möjlighet till förlängning	Nej	Ja	Ja

Fallstudieobjektet Torekov

Bakgrund

Torekov ligger 1,5 mil väster om Båstad och har en församling på ca 1200 medlemmar. En förödande brand i Torekov 1858 förstörde den dåvarande kyrkan och 47 hus i byn. En ny kyrka och kyrkogård uppfördes utanför bebyggelsen och den första begravningen på den nyinvidga kyrkogården skedde 1859. Ett markområde öster om och i anslutning till kyrkogården, köptes 1989 som reservmark för kyrkogårdsändamål.²³

På reservmarken är det tänkt att den nya gravanläggningen ska ligga. Området består idag i huvudsak av en fruktlund med gamla äppel- och päronträd (*se bild 6*).

Torekovs önskemål:

- * Ingen gravrätt
- * Får närvara vid gravsättningen
- * Lunden får gärna omfatta olika områden som de anhöriga kan välja mellan
- * Makar kan välja samma område men inte exakt bredvid varandra
- * Enskild namnskyt
- * Namnskyltar sitter uppe i 25år, med möjlighet till förlängning
- * Gemensam smyckningsplats
- * Att göra en öppning i stengårdsgården för att på ett enkelt sätt nå platsen för askgravlunden

Studien av referensobjekten har lett fram till olika faktorer som kan användas inför anläggandet av askgravlunden i Torekov. Församlingen kan ta fram för- och nackdelar ur rapportens referensobjekt, som kan passa för deras egen process. Eventuellt får de nya infallsvinklar efter att de tagit del av rapporten.

Jag har gjort ett enkelt skissförslag på en askgravlund åt Torekovs kyrkogård (*se bild 7*).

Vad krävs det för tillstånd för Torekov?

Eftersom Torekovs kyrkogård invigdes 1859 krävs Länsstyrelsens tillstånd om utvidgning av begravningsplatsen. Begravningsombudet bör också kontaktas. En prövning bör lämnas till byggnadsnämnderna i samband med bygglovsprövningen enligt plan och bygglagen. Om det är en bygglovspliktig handling måste man skaffa både statligt tillstånd av länsstyrelsen samt kommunalt.

Angående invigning av den nya begravningsplatsen sker den automatiskt vid första gravsättningen²⁴. I Begravningslagen står det inget angående detta ändamål men däremot i kyrkoordningen, kapitel 27, 4§, står att en utvidgad begravningsplats skall invigas för dem som tillhör Svenska kyrkan.

Enligt Aina Mandahl, stiftsantikvarie, måste man ansöka till Länsstyrelsen och motivera sitt ärende. Aina menar att det handlar om hur väl man kan motivera, både huruvida muren ska brytas och behovet av utvidgningen av begravningsplatsen. Begravningsombudet skall upplysas om ärendet och få framföra sina argument. Hon poängterar också att det är väldigt viktigt att dokumentera att begravningsombudet varit med och diskuterat saken.²⁵

²³ Wulff, Bertil, 2003, sid.1-2.

²⁴ Sörensen, Ann-Britt, muntligen, november 2005.

²⁵ Mandahl, Aina, telefonintervju, december 2005.

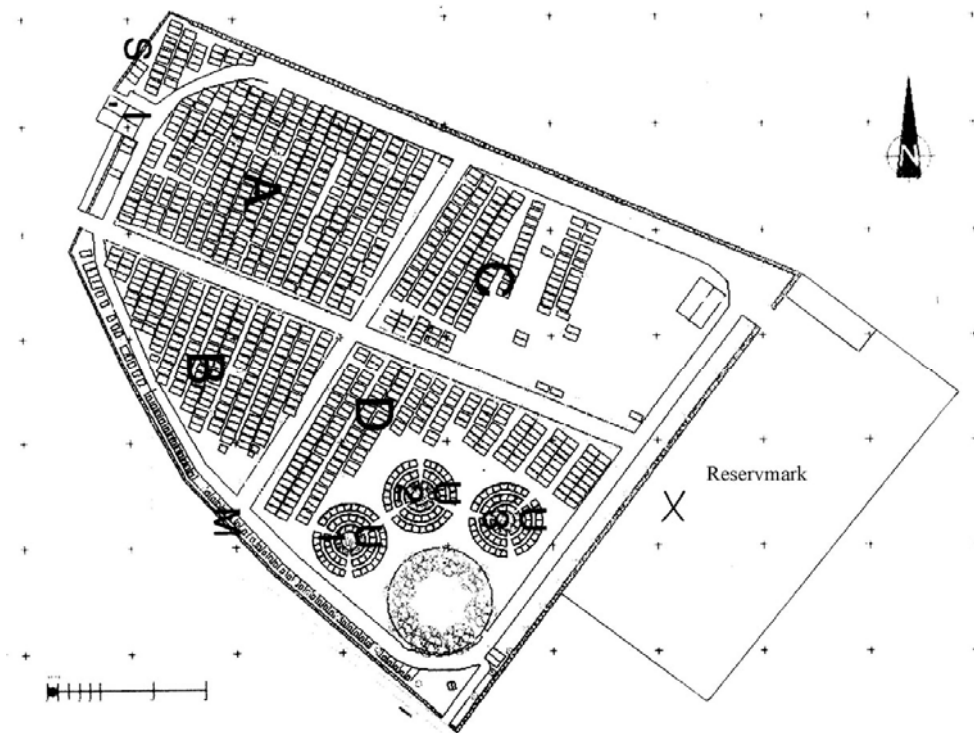

Bild 6. Torekovs kyrkogård²⁶

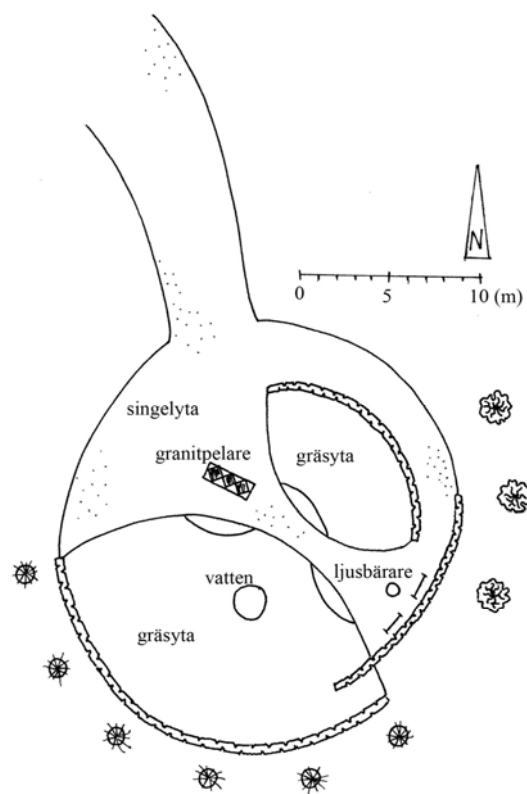

Bild 7. Mitt skissförslag på nya gravanläggningen i Torekov.

²⁶ Wulff, Bertil, 2003.

Diskussion

Många församlingar runt om i landet har anlagt nya gravanläggningar som utgått från minneslundens koncept. Problemet är att det varierat så pass mycket mellan villkoren för de nya anläggningarna, att det blivit svårt att reda ut begreppen. För att den ursprungliga formen av minneslund ska finnas kvar är det viktigt att vi kan tillgodose de nya behoven som uppstår. Minneslund väljs trots allt fortfarande av många människor. Eftersom det finns önskemål måste församlingen också bemöta det och se över sina gravanläggningar. Ibland kan det komma signaler från människor att de valt fel gravskick för sina avlidna anhöriga. Smyckningar som hamnat på "fel" ställe kan tolkas så att man egentligen borde ha valt en annan typ av gravplats. Kanske valdes minneslund i brist på ett mera passande alternativ. Man önskar en form som utgår från minneslundens ansvarsfrihet men som däremot inte kräver en total anonymitet. Det uppstår nya typer av gravar varje år som inte är definierade i begravningslagen men trots det tillkommer ändå nya sådana anläggningar. Bengt Erman²⁷ anser att villkoren för minneslund även ska gälla för askgravlund, så länge det inte finns något föreskrivet om det i Begravningslagen. Det är inget som jag personligen håller med om. Det kan inte göras generella regler som ska gälla för de båda gravskicken. Även om de tycks vara lika funktionsmässigt, finns det ändå många faktorer som skiljer dem åt. Även om askgravlund inte har någon rättslig status idag kan vi inte vänta med att anlägga dem.

Även benämningen av gravskicket har orsakat förvirring. På många platser kallar man sin nya gravanläggning för asklund, vilket lätt kan missuppfattas med namnet minneslund. Främst är det för att funktionen dem emellan inte ska missuppfattas. Båda gravskicken är av kollektiv karaktär men skiljer sig sedan åt genom att minneslund är helt anonym. För att inga missförstånd ska uppstå tvingas man att göra namnen mindre lika.

Gravrätt eller inte i askgravlund är en väsentlig fråga som man noga bör överväga. Jag kan inte se tillräckligt många fördelar för att välja gravrätt. Grunden man har som gravrättsinnehavare är rätten att välja och sätta upp gravvård och att bestämma om gravplatsens utsmyckning. Om man ändå vill välja gravrätt i sin askgravlund är det viktigt att upprätta tydliga regler för hur det fungerar på den lokala kyrkogården. En skylt intill platsen och klara förordningar i ett informationsblad bör användas. Det kan också vara bra att sammanfatta ett större informationsblad om de gravskick som finns att välja mellan i församlingen/pastoratet där man bor. Det underlättar och blir lättöverskådligt för anhöriga som ska välja.

Att vårda en grav kan vara betydelsefullt för att bearbeta sorgen. "Blandformen" askgravlund kan vara ett mycket bra alternativ som tillgodoser behoven på många sätt. Man har sett att äldre och yngre har olika motiv när ett gravskick ska väljas. Det är inget som gäller för alla men många tecken tyder på att äldre önskar vila i en minneslund med anledningen att deras barn inte ska få krav på skötsel. Många önskar att det inte ska bli en börda för barnen att sköta om deras grav. Däremot har det visat sig att barnen, när de står inför valet av grav, ändå väljer ett gravskick med viss skötsel. Då visar sig betydelsen av att få sköta om en grav och att få ha en mer personlig plats att gå till. I askgravlund är gravsättningen öppen för de anhöriga, det kan kännas viktigt att veta var och hur det gått till. Vikten att också ha en namnskylt stärker den personliga aspekten, det blir ännu mer påtagligt att den anhörige finns begravd på platsen. Därtill kommer att många äkta makar önskar gravsättas bredvid varandra, vilket bara kan tillgodoses i askgravlund.

Studien av referensobjekten och min litteraturstudie har gett mig många vinklar kring askgravlund. Det kanske var för tidigt att studera dessa tre askgravlundar som är så nyanlagda.

²⁷ Erman, Bengt, 2001.

Det kan vara svårt att se negativa utvecklingar så tidigt efter färdigställandet. Det finns både positiva och negativa saker på de ställen som besökts och förhoppningsvis kan arbetet också ge Torekov nyttiga delar inför deras anläggande. I Torekovs minneslund finns vissa tendenser till ”översmyckning” där man kan ana att det finns människor som hellre valt en askgravlund om det funnit möjlighet. Det är svårt att bedöma hur stort behovet är men det vore bra om det inom pastoratet finns ytterligare ett gravskick att välja mellan. Västra Bjäres tre kyrkogårdar har alla kist-, urngrav och minneslund. Ett tillskott av askgravlund på en av kyrkogårdarna vore en mycket bra utveckling. Skulle det falla ut bra och efterfrågan ökar, finns inga hinder att det inte kan anläggas på ytterligare en kyrkogård.

För egen del tycker jag att askgravlund är den ultimata formen för den som inte kan sköta en grav men som ändå vill ha en något mer personlig gravplats än vad minneslunden är.

Bland referensobjekten finns det två olika alternativ på skyltarnas utformning. I Förslöv och i Södra Sandby använder man en skylt för varje person eller maka och make. Här finns det möjlighet att förlänga tiden för att skylten sitter kvar i ytterligare 25 år. I Brågarp använder man en skylt till alla som gått bort under samma år. Det innebär att skylten sätts upp i januari varje år. Eftersom det är en gemensam skylt finns det ingen möjlighet till förlängning. Det ger dock en billigare variant men en stor nackdel är att man kan få vänta upp till ett år innan man får se sin anhöriges namn i askgravlunden. Det är viktigt i sorgearbetet att se namnet på den anhörige så tidigt som möjligt. Redan vid intervjun berättade Jonas att de funderat på att sätta upp tillfälliga skyltar som kan stå i väntan på den gemensamma. Då känns lösningen inte riktigt genomtänkt, om man redan nu får justera för att få ett bra alternativ. En annan nackdel är att äkta makars namn inte kommer att stå tillsammans. Positivt med de enskilda skyltarna är den korta tiden mellan beställning och uppsättning i jämförelse med en gravsten.

Ett viktigt inslag i askgravlunden, som blir en förändring i jämförelse med minneslunden, är att makar kan komma att få vila bredvid varandra. Både i Förslöv och i Södra Sandby kan detta bli möjligt vilket visat sig vara en välkommen utveckling. Däremot säger beskrivningen ”*definition enligt begravningsverksamheten 2005*” tvärtom i sin definition på askgravlund. Frågan hör inte till den mest väsentliga frågeställningen när man sätter upp villkoren men kan likväl bli den avgörande faktorn inför valet.

Gestaltningmässigt finns det många saker som man bör tänka på. Ur Inger Berglunds bok²⁸ kan man utläsa att den viktigaste aspekten är en tydlig avgränsning mot kyrkogårdens övriga delar, det får gärna ge en rumskänsla med skydd mot insyn och påverkan utifrån. På ett mycket enkelt sätt kan man bidra till trygghetskänslor om man sätter bänkarna framför häckar. Det är en viktig aspekt. Av referensobjekten har man både i Förslöv och i Brågarp en ganska öppen placerad askgravlund. De är även lagda med påverkan av trafiken. I Södra Sandby har man lärt sig den läxan av att deras minneslund placerades alldeles intill vägen och det har tyvärr blivit en anledning för människor att inte välja den. Därför ligger deras askgravlund väl inbäddad på kyrkogården med ett stilla naturområde vid sidan av. Här framkallas en fridfull känsla väldigt lätt av naturens ljud från vatten, vind och fågelsång.

Att inte överdriva med symboler och att ha en central punkt i lunden är något alla tagit till sig på ett bra sätt. Dessutom är det viktigt att däremot inte överdriva intrycken utan att skapa en stilla, enkel plats för att man ska kunna samla tankarna.

När man står i respektive referensobjekts askgravlund, har man också lyckats få en visuell kontakt med kyrkan då man står i anläggningen. Att även passera kyrkan och övrig kyrkogård på väg till platsen, har också visat sig vara positivt.

²⁸ Berglund, Inger, 1994.

Slutsats

Vid anläggning av en askgravlund finns många aspekter att ta hänsyn till. I mitt arbete har det visat sig att det finns olika varianter av gravskicket. Jag anser att det bästa är att vi accepterar de olika former av gravskick som finns idag och att man istället i framtiden kan hålla sig till det överenskomna begrepp som är rekommenderat. Det viktiga är, om man inte kan hålla sig till Församlingsförbundets uppsatta villkor, att man fastställer tydliga regler och bestämmelser innan askgravlunden tas i bruk. Det är också mycket viktigt att man som gravrättsinnehavare skriftligen godkänner de avtal som gäller för askgravlunden för att inga missförstånd och tvister ska uppkomma.

Askgravlundens utformning och gestaltning är viktig. Platsen bör vara avgränsad, lugn och trygg med rumskänsla som skyddar från insyn och störningar. Placera inte anläggningen nära trafiken som kan ge en negativ effekt. Sträva mot att lägga platsen där det skapas naturliga ljud från vatten, vind och fåglar. Det är också viktigt att ha en central blickpunkt som kan samla tankarna på besökaren.

Referenser

Tryckta källor:

- Andersson, Jan-Olof, et al., *Begrepp i begravningsverksamhet 2005*, Gröna Fakta 5/2005, Movium, SLU, Alnarp.
- Berglund, Inger, 1994, *Kyrkogårdens meditativa rum*, Verbum Förlag, Stockholm.
- Boverket, Riksantikvarieämbetet, Svenska kyrkans kyrkogårdsdelegation, 1991, *Kyrkogårdens form och miljö - planering och vård av begravningsplatser och deras byggnader*, Fritzes Förlag, Borås.
- Bucht, Eivor, et al., 1992, *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, Stad och Land nr 103/1992, Movium, Klippan.
- Erman, Bengt, 2001, *Begravningsrätten i praktiken*, Verbum Förlag, Malmö.
- Svenska kyrkans församlingsförbund, 2003, *Kyrkogårdskompendiet 2003*, Edita Västra Aros.
- Wall, Bruno, 2001, *Gravskick i förändring - traditioner och visioner*, Graphium Västra Aros.

Ej utgivet:

- Wulff, Bertil, 2003, *Torekovs kyrkogård, vård av kulturhistoriska värden*, Kyrkogårdsinventering.

Muntliga källor:

- Anderberg, Cristina "Kicky", Södra Sandby kyrkogård, intervju, december 2005.
- de Fine Licht, Karin, Förbundsjurist Församlingsförbundet, telefonintervju, december 2005.
- Dellermark, Jan, Förslövs kyrkogård, intervju, december 2005.
- Kristiansson, Jonas, Brågarps kyrkogård, intervju, december 2005.
- Mandahl, Aina, Stiftsantikvarie, telefonintervju, december 2005.
- Sörensen, Ann-Britt, Fil. Lic., Movium Alnarp, föreläsning, 2005-11-14, muntligen, november 2005.

Internetkällor:

- Församlingsförbundet; www.svenskakyrkan.se/forsamlingsforbundet.